

Návrh koncepce SIAS na roky 2022-2025:

Student/ka (tedy knihozpytník a knihozpytnice), nikoli posluchač/ka!

(Pro potřeby výběrového řízení vedoucího základní součásti)

Úvod

Středisko iberoamerických studií (SIAS) je v ČR jediným pracovištěm, jež se věnuje studiu dějin, kultury a současnosti Latinské Ameriky (a v širším kontextu celého amerického kontinentu a oblasti Pyrenejského poloostrova). Od roku 1967 nabízí kurzy a vědeckou produkci zaměřenou na tuto oblast jak svým vlastním studentům, tak studentům jiných oborů i fakult, převážně v magisterském cyklu studia a ve studiu doktorském. V tomto smyslu SIAS zůstává hlavní platformou pro bádání o historii i současnosti uvedených regionů a v ČR nemá obdoby. S ohledem na počet úvazků jde v podstatě o titánský výkon, kdy je SIAS nesrovnatelně personálně podhodnocen v porovnání s jinými areálovými a historicky orientovanými pracovišti na celé UK. SIAS je současně také velmi viditelný v médiích a celkově se výrazně zapojuje do naplňování třetí role univerzity.

Uspokojivá činnost SIAS se samozřejmě musí dále rozvíjet a je potřeba reagovat na proměny jak UK, tak vnějšího prostředí, především na velmi odlišné pojetí studia, jež se projevuje u současných studentů a které se liší od toho, jež dominovalo v době založení iberoamerikanistiky jako samostatného oboru. UK se jednoznačně hlásí k modelu výzkumné univerzity, tedy takové, v níž má jasnou preferenci výzkum a publikování badatelských výstupů. Tímto směrem povedou i chystané evaluace pracovníků UK. SIAS se proto musí na nové podmínky adaptovat.

Chystané kroky lze rozdělit do tří tematických částí a tří okruhů vymezených časově a stupněm jejich priority a schůdnosti. Tematickými částmi jsou: 1) výuka; 2) badatelská, publikační činnost a zahraniční spolupráce; 3) fungování SIAS v administrativní a organizační složce a v širším prostředí FF UK. Okruhy jsou následující: a) prioritní a krátkodobé cíle, splnitelné zcela autonomně aktivitou SIAS; b) prioritní střednědobé cíle; c) cíle zvažované, pro něž bude potřeba úzká součinnost s vedením FF UK a také náležité zvážení jejich ne/vhodnosti zaměstnanci SIAS.

Výuka

V oblasti výuky je prioritním a v krátké době splnitelným cílem radikální proměna pojetí studia a studenta: od dosavadního pojetí *posluchače*, jehož hlavní úsilí směřuje k seznámení se s okruhy SZK, k co nejvíce samostatně studujícímu a vlastní otázky si kladoucímu studentovi/studentce ve smyslu *scholaris*. Zatímco ve střednědobé perspektivě se tento trend musí jasně projevit v nových akreditacích, které sníží počet vyučovaných předmětů (extenze) a zvýší jejich náročnost, doplněnou o radikální navýšení samostudia a problémově pojaté výuky (intenzita), ve výhledu krátkodobém bude zcela prioritním následující: reakreditací změnit strukturu SZK a přeformulovat pojetí pravidelné výuky povinných kurzů. Kurzy se nemusí prezenčně vyučovat každý rok, zejména když se z roku na rok výrazně proměňuje počet studentů do nich zapsaných.

V případě SZK dojde k nahrazení dosavadního přístupu ověřujícího kumulaci znalostí z parciálních kurzů přístupem, v němž bude hrát velkou úlohu kreativní přístup studenta/studentky, doplněný o ověřování znalostí fixně daného (v důsledku vývoje disciplíny samozřejmě časem se proměňujícího) seznamu odborné literatury. Student/ka bude v jedné části SZK cca 20 minut (standardní konferenční čas) prezentovat jím/jí vybraný problém z katedrou předepsaných širokých okruhů. Očekává se, ovšem není povinná, power-pointová prezentace. Ponechá se zcela na zkoušené/m (člověku, který již v rámci

Bc. studia získal status absolventa VŠ), jak k záležitosti přistoupí. Hodnocena bude originalita, propracovanost, strukturovanost a schopnost reagovat v následné debatě, jež se má blížit kompromisu mezi diskuzí nad konferenčním příspěvkem a tradiční univerzitní disputací. Následnou složkou SZK se stane „tradiční“ zkoušení ze zadaných a náhodně vybraných okruhů, které ovšem vždy budou specifikovány literaturou, která pro ně bude povinná a jež vymezí rozsah očekávaných znalostí. Daná literatura v podstatě vymezí minimální penzum znalostí, které má student/ka SIAS během svého studia samostatně získat.

Provedená změna SZK má za cíl především odstranit situaci, v níž jsou povinné skeletové kurzy studentstvem často chápány jako příprava právě na SZK. Takový postoj však pedagogům a pedagožkám výrazně znemožňuje výuku inovovat, transformovat, cílit na specifické problémy, přizpůsobovat svým aktuálním badatelským aktivitám či zájmu studentů (ten nelze nikdy vyloučit). Nově se tak kurzy stanou prostorem představování vybraných a specifických témat, nikoli přehledovými přednáškami, v nichž jsou bazální „informace“ jednosměrně předávány „posluchačům“ a „posluchačkám“. Seminární výuka, odpovídající i požadavkům dnešního trhu práce, kde se cení schopnost práce s informacemi a daty, nikoli jejich mechanické memorování, nahradí přednášky, ve kterých je student a studentka pasivní.

Ve střednědobém výhledu se daný trend posílí změnou akreditačního plánu, který sníží extenzi vyučovaných kurzů, zejména ve směru literárním, který je v případě SIAS za paralelní existence oboru hispanistika zcela redundantní. Současně se i jednotlivé kurzy vystaví mnohem výrazněji kolem objemu povinné četby, jejímž prostřednictvím se budou studenti seznamovat s materií samostatněji. Popsané úsilí je v souladu jak s požadavky vedení FF UK (i UK jako takové), na vytvoření/udržení špičkového charakteru univerzity a její přibližování se zahraničním excelentním vzorům, tak s požadavkem na zkvalitnění vědecké práce zaměstnanců. Věda je obecně nejdůležitějším indikátorem pracovního výkonu a koncentrace na ní se může zvýšit v momentu, kdy se sníží povinnost učit každý rok bazální skeletové kurzy tradiční přednáškovou formou a kdy se, paralelně, tyto kurzy otevřou debatě mezi studenty/studentkami a vyučujícími za aktivního využívání vydaných textů, dostupných dat a databází, teoretické literatury a pramenů (ať už písemných či audiovizuálních). Popsané změny by také měly jednoznačně usnadnit badatelské a výzkumné výjezdy pracovníků a pracovníc SIAS do regionu, který je hlavním objektem jejich zájmu.

Nová akreditace současně musí zohlednit generační proměnu SIAS a nástup nových pracovníků a pracovníc, doposud plně neintegrováných do stávající akreditace.

Krokem, který bude SIAS v následujících letech zvažovat a eventuálně i připravovat, je možná akreditace bakalářského studia oboru (pracovně nazvaného) „latinskoamerická studia“. Jde o zatím zvažovanou možnost, která se bude probírat jak interně na katedře, tak s vedením FF UK.

Badatelská činnost a zahraniční spolupráce

SIAS je historicky dominujícím pracovištěm v bádání o Latinské Americe, především na poli vzájemných vztahů regionu a Střední Evropy. Některé publikační zvyklosti však již nevyhovují současnému pojmání vědy a jejímu fungování (nemluvě o logicky vždy sporném hodnocení). Ačkoli v databázích WoS a Scopus je několik desítek časopisů, které se regionu Latinské Ameriky z více hledisek věnují, a tudíž argument o jejich nedostatku nemůže být považován za validní, dosavadní publikační činnost (včetně autora této koncepce) nebyla zatím uspokojivě zaměřena uvedeným směrem. Stejně tak monografické publikace (ať už celé monografie či kapitoly) se spíše vyhýbaly etablovaným vědeckým nakladatelstvím ve světovém kontextu. Zlepšení na publikačním poli si navíc vyžaduje i chystaný kariérní řád, který je orientován právě tímto směrem.

Specifickým problémem katedry je absence relevantních vědeckých výstupů ze strany doktorských studentů. Většina - nikoli všichni - obvykle nedokáže ani za osm let vědecké přípravy na pracovišti, jež se považuje za součást špičkové vědecké instituce, vyprodukovat databázový článek (mnohdy chybí jakékoli pokusy v tomto směru). Této situace si je SIAS dobře vědom a již se podnikly nezbytné kroky k rychlé nápravě popsané anomálie. Studenti a studentky doktorského studia se mají věnovat přípravě na badatelskou úlohu, jelikož o nic důležitějšího v Ph.D. studiu nejde. Úspěchy doktorandů jiných českých univerzit ukazují, že v cestě k publikačním výkonům nestojí ani zdaleka tolik domnělých strukturálních překážek, jak se někdy může jevit. Výrazné zintenzivnění badatelské práce doktorandů a podmínění jakéhokoli zapojení do pedagogické práce SIAS právě výsledky na tomto poli, je jasnou prioritou pro následující období.

SIAS pravidelně vydává etablovaný časopis Ibero-americana Pragensia (IAP). Pod současným vedením dr. M. Brenišinové se stabilně zvyšuje jeho kvalita, jež by měla vyústit v zařazení IAP do databáze Scopus a následný další postup v jejím kvartilovém systému. Časopisu se již vede publikovat články externích autorů a autorek, stejně jako se úspěšně probíhají změny ve fungování jeho redakční a vědecké rady.

Uvedené kroky jsou na katedře v daný moment nastartovány a zvyšuje se počet článků publikovaných v respektovaných, čtených a světem reflektovaných časopisech a/nebo nakladatelstvích. Neuspokojivá (mnohdy nulová) publikační činnost doktorandů a doktorandek v pokročilé fázi studia je katedrou také intenzivně řešena.

Nedobrá je v daném případě i aktivita doktorandů a doktorandek v získávání grantů a tím pádem i prostředků na intenzivnější vědeckou práci. Minimálně využívány jsou i dostupné zdroje GAUK či jiné interní možnosti FF UK.

V případě zahraniční spolupráce je SIAS evropsky známou institucí s mezinárodním zapojením, které převyšuje standard FF UK. Nejenom v rámci projektu KREAS uskutečnil SIAS několik mezinárodních workshopů, jež se projeví i v mezinárodních publikacích.

Nedostatkem na poli zahraniční spolupráce je nízký počet zahraničních výjezdů studentů NMgr. studia a to jak v rámci programu Erasmus, tak s využitím meziuniverzitních dohod. Za poslední roky prakticky upadl zájem o cesty do Latinské Ameriky, tedy regionu, který je hlavní náplní studentů a studentek katedry!

Zvýšit by se měl i počet výjezdů akademických pracovníků a pracovníc, a to opět převážně do Latinské Ameriky. Podstatnou část výzkumu regionu nelze dělat bez pravidelné a delší přítomnosti v něm. I díky chystaným změnám v povaze NMgr. studia by se měl časový prostor pro tyto výjezdy otevřít. Kontakt se studovanou oblastí je zcela klíčový a zvýší jak kvalitu vědy, tak pedagogické práce. V tomto ohledu bude potřeba hledat spolu s vedením FF UK cesty, jak výzkumné pobyty financovat po skončení programu KREAS v rámci podpory excelentní vědy.

SIAS též naváže na úspěšnou tradici letních škol, dočasně přerušenu pandemickou situací. I v jejich případě se do výuky zapracují tytéž prvky, jako ve výuce standardní.

Fungování SIAS v administrativní a organizační složce a v širším prostředí FF UK

SIAS je etablovanou součástí FF UK a jeho zaměstnanci a zaměstnankyně se podílejí/podíleli na fungování jak vedení fakulty, tak jejího senátu, nebo zasedali v řadě fakultních komisí. Tento trend je potřeba udržet a současně zvýšit intenzitu komunikace katedry s vedením fakulty.

SIAS bude náležitě prezentovat své vize o fungování FF UK, především v kýženém a novým vedením oznámeném tlaku na debyrokratizaci instituce. Ten lze jistě spojit se záměrem vedení univerzity přiblížit UK špičkovým světovým univerzitám. Na takových vyučující a badatelé neadministrují ani zdaleka tolik věcí, včetně části samotného studia. Jiným problémem je paralelní existence elektronické a papírové podoby dokumentů, jež činí z Prahy město, v němž v budovách prestižní instituce - a mezi nimi - přenáší administrativní a vědecký (!) personál podepsané a orazítkované papíry, které jsou paralelně zasílány elektronicky, a to v roce 2021. Neztrácí se tak jenom dokumenty, ale sám člověk! Místo badatelského prostředí typu Oxfordu, pak může univerzita působit spíše jako místo z dystopického románu o byrokracii, kde zaměstnanec vyplňuje třeba nepřehledný cestovní příkaz, v němž zaměstnavatelé oznamuje své jméno, adresu a úsek, na kterém pracuje. Nejpodivnější je, že tuto podivnost toleruje instituce, jež má vychovávat ke kritickému myšlení. SIAS musí neustále upozorňovat na podobné absurdity a pomáhat vedení FF UK v jejich odstraňování.

Jinou otázkou, kterou SIAS hodlá nastolovat, je tzv. třetí role univerzity. Jak bude FF UK hodnotit publikační, mediální a jiné veřejné aktivity (přednášky, diskuze atd.) s ohledem na kariérní řád atd.? Působení v tomto směru vyžaduje nemalé úsilí, jež se může snadno dostat do kolize s plněním jiných úkolů zaměstnance FF UK, jelikož jde o časově náročné aktivity, které jsou osobitým „žánrem“. SIAS se bude zajímat o způsob hodnocení a chápání uvedené role ze strany vedení FF UK.

V otázce interního fungování hodlá SIAS posílit složku interní komunikace katedry zintenzivněním pravidelných setkávání zaměstnanců a jejich informování o dění na FF UK.

Personální složení katedry

V současnosti vypadá kmenový pedagogický a badatelský kolektiv SIAS následovně:

Josef Opatrný, prof., úvazek 1.0, garant oboru, člen vědecké rady FF UK. Jeho hlavním badatelským zájmem jsou dějiny Kuby v 19. století a vztahy české společnosti s hispánským/hispanoamerickým světem. V pedagogické činnosti se s logickou generační výměnou část jeho výuky přesunula na jiné interní zaměstnance (dr. Radek Buben) či na externího spolupracovníka (dr. Lukáš Perutka).

Markéta Křížová, prof., úvazek 1.0; předsedkyně Oborové rady SIAS. Jejím hlavním badatelským tématem jsou dějiny novověku a vztahů mezi americkým kontinentem a Evropou, nativní kultury, migrace a počátky české amerikanistiky.

Simona Binková, odb. as., úvazek 1.0. Zabývá se koloniálním obdobím LA a kontakty českých zemí s LA a iberským poloostrovem, věnuje se lusofonní Americe a Evropě.

Radek Buben, odb. as., úvazek 1.0, koordinátor zahraniční činnosti. Badatelsky se věnuje současné latinskoamerické a jihoevropské politice, dějinám 20. století a teoretickým aspektům studia politiky a společnosti.

Monika Brenišinová, odb. as., úvazek 1.0, výkonná redaktorka IAP. Věnuje se výzkumu koloniálních klášterů a procesu evangelizace, nativním kulturám a dějinám koloniálního období, především z perspektivy dějin umění.

Ze střednědobé i delší perspektivy stojí SIAS před generační obměnou pedagogického a vědeckého personálu. Koncepce je současně psána v momentu zjevně nelehké finanční situace fakulty a určitého období výměny jejího vedení, kdy zatím nejsou zřejmé konkrétní kroky FF UK, týkající se počtu a struktury úvazků na fakultě. Uvedený kontext také činí nejasným další vývoj v komparativně velmi nedobré platové situaci na FF UK.

V daný moment je tak možné konstatovat jednu věc: SIAS bude muset být schopen zvládnout generační obměnu a zajistit garantovatelnost oboru. K tomuto směru bude směřovat především habilitace R. Bubna a v delším časovém výhledu i M. Brenišinové.

Z krátkodobého hlediska má SIAS v personální oblasti jednu zcela zásadní prioritu: udržení úvazku M. Brenišinové po konci projektu KREAS na úrovni 1.0. Dr. Brenišinová je zcela klíčovou osobou jak vydávání IAP, tak ve výuce některých povinných předmětů a v práci s doktorandy.

Shrnutí priorit a závěr:

SIAS chce v následujícím období:

1. Provést rychlou změnu akreditace SZK s cílem učinit ji mnohem více otevřenou samostudiu a aktivitě studentů a studentek.
2. Připravit nové akreditace oboru, které povedou ke stejnému cíli jako v bodě 1. a zvýší prostor pro badatelskou činnost pracovníků a pracovníc a jejich zahraniční výzkumné výjezdy, které jsou s ohledem na charakter katedry zcela nezbytné.
3. Zvýšit publikační činnost v databázových časopisech a nakladatelstvích s větším dosahem, a to jak u zaměstnanců (včetně u autora koncepce), tak u doktorských studentů. Ph. D. studium bude jednoznačně vedeno směrem přípravy na vědeckou práci, což patrně též povede k proměně charakteru uchazečů o něj.
4. Zajistit po konci programu KREAS doplnění úvazku M. Brenišinové zpět na 1.0.
5. Komunikovat s vedením FF UK o vnitřním fungování fakulty ve směru výrazného snížení administrativní zátěže a nastolení takového systému, který je běžný na univerzitách, které si vedení UK bere za vzor.

SIAS stále představuje ojedinělé pracoviště, které si je vědomo jak svých silných stránek, tak některých nedostatků. V případě druhém chce přistoupit k potřebným změnám a/nebo korekturám slabších prvků ve svém fungování. Katedra má být vystavěna jako badatelské pracoviště, které umožňuje studentům získat vynikající přehled o dějinách a současnosti Latinské Ameriky, kriticky ji pojímat a chápat, a intenzivním samostudiem se též vzdělat v řadě společenskovedních a humanitních disciplín. Interdisciplinární charakter studia, prostor a čas pro bádání a výzkumné cesty, plus publikování ve standardním a mezinárodním vědeckém prostředí, to jsou prvky, jež musí katedru do budoucna definovat, už jenom z toho důvodu, že z takových zdrojů SIAS vzešel.

Radek Buben, 5. 11. 2021